

דבר הרה"ח

י"ד ע"י הרה"ח גר' יהושע נחמן שליט"א מרבני בית החוראה לענייני ריבית

גליון ע"ב

יום טוב פסח

שאלות המצויות בעניני
איסור ריבית נושאי השבוע:

גליון חזרה

על גליונות ס"א – ע"א

דבר העורך

ברוך ה' שזכינו להוציא לאור עוד גליונות בהלכות ריבית, שרבים ראו וזכו להתעורר לחשוב על עסקיהם שלא יהיה בהם חשש איסור ריבית, זוכים אנו שוב להקדיש גליון קודש לחזרה.

רבים חושבים מה ענין חג הפסח עם איסור ריבית?

והתשובה מפורש להדיא בפסוקי התורה בפרשת בהר [כ"ה ל"ח] את פסוק לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם.

וברמב"ם [הלכות מלוה ולוה פרק ד ה"ז] וזה לשונו "כל הלואה ומלוה ברבית גינן לגינן עמון [בלא חתימת עדים על השטר] הרי הן פכופריים בה' אלקי ישראל וכפרו ביציאת מצרים, שונאמר אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם.

ובמגיד משנה שם כתב וזה לשונו, מקורו [בבבא מציעא סא:] אמר רבא למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים ברבית ... אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור אני הוא שעתידי ליפרע ממי שתולה מעותי בכרי ומלוה אותם לישראל ברבית, והכוונה שהן [המלווים בריבית] כופרין בהשגחה, ויציאת מצרים שהיו שם מופתים מחודשים מורה על ההשגחה, ונמצא כופרין בה' בהכרח, עכ"ל.

פירוש שאם אחד יכול ח"ו ללוות בריבית, הרי זה פגם באמונה בהשגחת ה', ומי שח"ו יש לו פגם באמונה בהשגחת הקב"ה הרי זה סימן שח"ו כופר הוא ביציאת מצרים, שזוהו הסמל על השגחת ה', וכמה שיותר יהיה חזק האמונה ביציאת מצרים איך שהקב"ה משגיח על העולם, כך לא יכשל באיסור ריבית.

ולחיפוך נעתיק בס"ד לשון התורת כהנים על הפסוק שם, על מי שמקבל על עצמו לחיות בלי שום ריבית ח"ו "וכל המקבל עליו מצוות רבית, הרי הוא מודה ביציאת מצרים"

לכן קחו ברכה אל בתיכם, גליון זו לכבוד החג, חלקו מוקדש לחזרה על הלכות חשובות אלו, לחיות בכל המצבים על פי התורה, ולהתברך בברכת התורה.

לשלם וליתן מתנה לבנו של המלוה. [גליון ס"ט] אם זה בנו שסמוך על שולחנו אפילו בנו גדול, וכל שכן קטן הסמוך על שולחן אביו, אסור שהלוה יתן לו כסף לבנו של המלוה. וכן לא יתן לו שאר מתנות.

אבל לבנו של המלוה גדול, מותר ליתן לו מתנות אפילו אם מכוין בגלל ההלואה שמכוין שאין זה מלוה למלוה אין איסור בזה. ולענין ליתן מתנה לבר מצוה, יש שכתבו להקל, [אם הבחור כבר נהיה בן י"ג שנה], ויש שכתבו שאם עיקר כוונתו זה רק בשביל טובת האב אין להקל.

להפך חוב של ההלואה באמצע תקופת ההלואה. [גליון ס"ב]

א. מותר להפך חוב של דולר [או פונט] באמצע תקופת ההלואה, שמעכשיו יהיה חוב של שקלים, [מטבע היוצא], וכתבו הפוסקים שנראה שגם אין צריך קנין לזה..

ב. אולם רק לפי המחיר ששוה הדולר היום בשעת פרעון.

ג. אבל רק אם מהפך את החוב לגמרי, שגם אם יעלה ערך הדולר וגם אם ירד יחזיר לו כך וכך וכך שקלים, אבל אסור לעשות תנאי שאם יעלה ערך הדולר יהיה החוב דולר ואם ירד יהיה החוב שקלים.

ואם עשה תנאי כזה, יש לומר שיפסיד מב' הצדדים.

לשלם למי שחייבים לו כסף סכום לעוד כמה חדשים

[א] אם משלם רק כסכום של ההלואה, [לדוגמא ההלואה היתה 1,500 ומשלם לו עכשיו 3,000 ₪] יש להקל, שאין זה טובה יותר גדולה מההלואה.

[ב] אם בא ראובן בשעת התשלום ומביא סכום גדול יותר מסכום ההלואה, אם נותן הכסף כתשלום על חדשים הבאים, [ויכול האח להשתמש עם הכסף בינתיים] מכיון שהיה כאן הלואה ועושה לו טובה בשעת פרעון, יש לאסור [שאולי יש כאן גם כוונה לעשות לו טובה על ההלואה]

ואם רוצה עכשיו לשלם לעוד חודשים, יש להציע שיאמר לו שנותן לו את הכסף לפקדון לתשלום על חודשים הבאים, ואין לאח עדיין זכות שימוש בכסף, אין שום איסור. ואם אחר כך יבוא אחיו ויבקש ממנו רשות להשתמש עם הכסף, יכול ליתן לו רשות להשתמש עם הכסף בינתיים.

[ג] [וכשנתן לו צ'ק בסכום גדול יש להסתפק בזה]

[ד] אבל באופן שהיה הלואה, שאחיו הלוה לו סכום כסף: בודאי אין שום איסור שיקדים לפרוע את החוב כמה חודשים קודם הזמן שדיברו.

לעילוי נשמת

הרה"ח גר' דוד אהרן בן שיבדלחט"א יעקב משה סקלר ז"ל - חיפה
נלב"ע כ"ז ניסן תשנ"ד
נודב ע"י בנו הרה"ח ר' זאב שליט"א

לעילוי נשמת

המלמד הנודע ומפורסם במעשיו
הרה"ח ר' אהרן בן שיבדלחט"א נפתלי איינהורן ז"ל
נלב"ע כ"ח ניסן תשפ"א
נודב ע"י הרה"ח ר' אפרים פונפדר שליט"א
הרה"ח ר' ישראל לנדאו שליט"א

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' פנחס בן ראובן ברייש
ז"ל
נלב"ע י"ז ניסן תשמ"ט
נודב ע"י אחד מיוצאי חלציו שליט"א

מעשה בריבית

לשלם יותר לחבר ששילם בשבילו בכרטיס אשראי שלו

שכיח הרבה בזמנינו שאחד מבקש מחבירו לשלם איזה תשלום בכרטיס אשראי שלו, והוא ישלם לו, (שכיח בעיקר במקומות שאי אפשר לשלם במזומן, רק בכרטיס אשראי, לדוגמה לקנות כרטיס טיסה, קניית מוצרים במכירות שונות, וכדומה). ולדוגמה אחד [שאינו לו כרטיס אשראי, או שכבר נחסם לו הכרטיס החודש] ביקש מחבירו שישלם סך 190 ₪ באשראי שלו, והבטיח לו שישלם לו את הכסף לפני התאריך שחברת האשראי גובה ממנו את הכסף (לדוגמה ב 20 בחודש [למיניום] יורד חיוב האשראי [מבעל הכרטיס], מתחייב החבר ליתן לו את הסכום הזה עוד לפני התאריך הזה). ובא אחר כך החבר לשאול אם מותר לו לשלם 200 ₪ לבעל הכרטיס, שהוא נתן לו רשות להשתמש בכרטיס שלו, או שיש בזה איסור משום ריבית, שנחשב שלוח משמואל בעל הכרטיס, וממילא אסור להחזיר לו יותר.

2. אם יש איסור, יש לברר מה הדין אם החבר משלם לבעל הכרטיס את הכסף מיד [ביום שמעביר את הכרטיס], האם גם שייך בזה איסור ריבית.

תשובה

1. באופן כללי בזמננו [תשפ"ב] חברות האשראי מעבירים מיד כסף, וממילא יש כאן הלואה מיד ביום שקנה עם הכרטיס.
 2. שנחשב שבעל הכרטיס לונה כסף מחברת אשראי, ונהלנה כסף לקונה, ולכן אסור ליתן לחבר שום תשלום על זה.
 3. ואין היתר לשלם בגלל שתופס לו מסגרת הכרטיס.
4. אם המלוה היה צריך לטרוח לשלם את התשלום, יש קצת להקל, אבל רק אם באמת היה טירחא גדולה, שנהוג לשלם על זה.
5. אולם אם משלם לבעל הכרטיס מיד באותו יום: אין שום הלואה, ואין איסור להוסיף לו יותר.

1. באופן כללי בזמננו [תשפ"ב] חברות האשראי מעבירים מיד כסף, וממילא יש כאן הלואה מיד ביום שקנה עם הכרטיס.
2. שנחשב שבעל הכרטיס לונה כסף מחברת אשראי, ונהלנה כסף לקונה, ולכן אסור ליתן לחבר שום תשלום על זה.
3. ואין היתר לשלם בגלל שתופס לו מסגרת הכרטיס.

אבך אחד עומד לפני חתימת חוזה שכירות דירה, הדירה מושכרת בסך 5,000 ₪ לחודש וכתוב שם סעיף שזמן התשלום זה כל חודש ב-10 לחודש למנינם. ואם יאחר השוכר לשלם את השכירות יחוייב על כל יום תוספת 50 ₪.

ובסוף החוזה כתוב שכל החוזה כפוף להיתר עיסקא ברית פנחס'. יש לשאול

- האם מותר לחתום על החוזה או שזה חוזה שיש בו ריבית בלא היתר עיסקא.
- א. האם הסכם כזה אסור משום ריבית בלא היתר עיסקא, או שיש להתיר לחייב אותו קנס, וקנס אינו ריבית.
- ב. על הצד שאסור, האם מועיל היתר עיסקא על זה.

תשובה

מבואר בפוסקים, [ופשוט מצד ההגיון] שהיתר עיסקא מועיל רק על סכום שלפי המציאות בדרך כלל יכול הלוה להרויח בתקופה זו של ההלואה, אבל לדרוש ריוח יותר ממה שבדרך כלל מרויחים במשך התקופה אין שום היתר.

ואם כן מובן מאילוי שבדרך כלל אין אפשרות להרויח מ-5,000 ₪ סך 50 ₪ ליום 1,500 ₪ לחודש מעיסקאות רגילות, אם כן בודאי אין מועיל על זה היתר עיסקא. כך כתבנו בגליון ס"ג.

שוב השיב לי הגאון ר' פנחס וינד שליט"א, שבודאי אין מועיל היתר עיסקא על סכום כזה, מכל מקום יש לומר שאין איסור בעצם החתימה שחותרם על חוזה זה, שיש לומר שחותרם שאם יהיה לו עסקים שמרויחים הרבה סך 1,500 ₪ לחודש אז יאחר מלשלם וילוה כסף, ואם לא יהיה לו עסקים שמרויחים כל כך, לא יאחר את התשלום ולא ילוה כסף, אבל ודאי באופן זה יהיה איסור גמור אחר כך לאחר מלשלם.

- א. קנס במכר מותר (בקנס חד פעמי) בשו"ע (סי' קע"ז ס"ד) מבואר שעל חוב של שכירות או מכר מותר בתחילה לעשות תנאי שמי שלא ישלם בזמן שקבעו לשלם יתחייב בקנס.
- ב. (אולם בהלואה אין היתר) אולם יש לציין שבהלואה אין היתר לשלם קנס, ולכן אין היתר לגמ"ח המלוה כספים [או שאר דברים להוצאה – כגון גמ"ח תרופות], אסור לעשות תנאי כזה, שמי שאינו משלם עד זמן זה מחוייב לשלם קנס.
- ג. לעשות תנאי שיתן קנס המתרבה אסור אולם אף במכירה ושכירות שמותר להטיל קנס, זה דוקא קנס חד פעמי
- אבל להטיל קנס על כל יום או על כל שבוע, שכל שבוע שאינו משלם חייב לשלם עוד 100 ₪, זה אסור מן הדין, ולכן בחוזה אין בזה היתר של קנס, ואפילו שהמשכיר מכין באמת רק לקנס.

קנס למי שמאחר לשלם התשלום עבור ועד הבית

בהרבה בנינים נהוג שגובים מכל דייר סכום כסף עבור התשלומים המשותפים של דיירי הבנין חשמל, ניקיון, מעלית (אם יש), וכל שכן משלם חלקו, ואחד המשפחות אחראי לגבות את הכסף, [ואם יש חברה חיצונית יש עוד צדדים] ואחד הדברים שקשה לנהל ועד הבית זה לגבות את הכסף מהמשפחות שמאחרים לשלם.

בבנין אחד תלה אחראי על ועד הבית פתק כזה.

כל דייר שישלם את תשלום ועד הבית עד סוף החודש, ישלם רק 100 ₪. וכל דייר שיאחר את התשלום עד לחודש הבא, ישאר המחיר 120 ₪.

- יש לשאול 1. אם יש איסור ריבית בתקנון כזה, שמי שמאחר לשלם ישלם יותר ממי שמשלם מראש.
- [האם יש כאן הלואה, ואם כן מיהו המלוה, ששייך איסור ריבית, או שאין זה הלואה] 2. ואם שייך בזה איסור ריבית, האם יש היתר מטעם שזה רק קנס. 3. והאם יש עצה איך לעשות בהיתר, על ידי היתר עיסקא, או שאר עצות.

תשובה

1. יש להקדים שבודאי יש כאן הלואה ששאר השכנים ששילמו לקופת ועד הבית, משלמים חשמל גם בשביל אותו דייר, ולכן שייך בזה איסור משום ריבית, ששאר השכנים המלווים הם מרויחים ריבית מהמשפחה הזאת שמאחרת לשלם.
2. ולא שייך לומר שקופת ועד הבית עושה הנחה לדיירים שמקדימים לשלם, כיון שאין זה מכירה אלא קופת השותפים, ושותף שלא שילם, אינו קונה ביוקר אלא משלם ריבית על ההלואה.
3. וגם אין להתיר משום שזה ריבית על ידי קנס, שבהלואה אין היתר אף בקנס, (רק אם יתנו לו קנס שישלם בפירות כגון שמשפחה שלא שילמה בזמן ישלמו 40 דולר בארץ ישראל, שזה קנס במקח שמותר).
4. יש להציע שידרוש ועד הבית ששכנים שמאחרים לשלם, ישלמו בשבילו שכר טירחא 20 ₪ על כל מה שטורח בשביל הבנין, וזה מותר אף לכתחילה, [ואחר כך מותר גם שיכניס 20 ₪ על הזה לקופת הועד בית].
5. אולם יש בזה פרטים, ויש להתייעץ ולשאול למר"ץ הבקי בדינים אלו

1. יש להקדים שבודאי יש כאן הלואה ששאר השכנים ששילמו לקופת ועד הבית, משלמים חשמל גם בשביל אותו דייר, ולכן שייך בזה איסור משום ריבית, ששאר השכנים המלווים הם מרויחים ריבית מהמשפחה הזאת שמאחרת לשלם.
2. ולא שייך לומר שקופת ועד הבית עושה הנחה לדיירים שמקדימים לשלם, כיון שאין זה מכירה אלא קופת השותפים, ושותף שלא שילם, אינו קונה ביוקר אלא משלם ריבית על ההלואה.

הַפְּנָה שֶׁל הַיְלָדִים

בבית מדרש "כנסת יחזקאל" מארגנים בימי חול המועד פסח לילדים מסגרת למוד "אבות ובנים" (לקיים מה שאמרו חכמים לא נתנו מועדים לישראל אלא שבני ישראל נעסקו בתורה) וכדי לדרבן את הילדים ללמוד, נותנים כל יום איזה פרס קטן, וחוזר מזה יש הגרלות למי שגנח על דפי גמרא או משניות, והסדר הוא שעל כל משנה מקבלים פרסים, ומי שיש לו 10 פרסים יכול להכנס להגרלה. וישנו אחים ממשפחה אחת אחד מפתה ה' והשני מפתה ג' למדו שם וקבלו את הפרסים, ונתעוררו להם שאלות בהלכות רבית.

אלא ששאל את אביו אם זה רבית מה שמחזיר לאחיו חמש אבנים ששנה יותר מהדוקים, או שאין זה רבית בגלל שאחיו לא נתן לו בתחלה את הדוקים כדי שיחזיר לו אחר כך.

תשובה

היות שמתחלה נתן לו סתם לשם מתנה, מתר אחר כך להחזיר לו מתנה אחרת, אפלו מתנה יותר גדולה ואין זה רבית. ובתנאי שיקפיד לתן מתנה סתם, שלא יאמר לו אני מחזיר לך את מה שנתת לי (וכאן יקפיד שלא יאמר לו אני נתן לך את החמש אבנים כדי להחזיר לך את מה שנתת לי אתמול חבילת "דיוקים").

4. יום חמישי של חל המועד ערב שביעי של פסח

הקלפות שנותן לו רק אחר כך – שך אסור רבית

חלקו היום משחק "דומינו", וכל הילדים קבלו את המשחק, והילד מפתה ה' רצה עוד משחק "דומינו", בקש מאחיו שייתן לו עכשו את המשחק שלו, ורבית יתן לו על זה את הפנס (שינתן לו ביום הראשון), וחוזר מזה יתן לו עוד פסח אחר שיש לו בבית, (ידע שנה ישכנע אותו)

אלא ששואל אם זה רבית מה שמחליף עם אחיו, ויתן לו את הדבר השני רק אחר כך (כמו פאן שייתן לו את הפנס ועוד פרס, רק בעוד שעה כשיחזרו לביתם), ואם הפרס שייתן לו שנה יותר האם יש בזה רבית.

תשובה

בדגמא זה שיש לו את הפנס בבית, מתר למפר חפץ ולהחזיר חפץ אחר אפלו אם שנה יותר. שפנין שמחזיר לו בבית חפץ אחר ממה שקבל מתחלה לכן זה נחשב כמכירה, ובאפן שיש לו בביתו הדבר השני אין אסור.

(ובתנאי שיבדו בלשון "תן לי" את המשחק שלך ואני אתן לך את הפנס, אבל לא יבדו בלשון הלואה, תלוה לי את הדומינו, כמו שברך כלל באמת מדברים הלשון "תן לי").

אבל אם מבטיח לו דבר שעדין אין לו, אסור להבטיח לתן לו דבר ששנה יותר.

ואם זה לא בטוח ששנה יותר, גם כן מתר בכל אפן.

ובכל אפן אסור לומר לו שבגלל שאתה מחפה לכן אתן לך עוד דבר, שזה מראה שבגלל שמחפה עד שיקבל את החפץ שלו לכן נותן לו.

1. ביום א' של חל המועד

הקלפות – מנד - אין אסור רבית

חלקו לילדים עד פתה ה' פרס "פנס קטן", וילדים מפתה ה' ומעלה חלקו משחק "קלפים על פסח" וכשחזרו לביתם בקש הילד מפתה ה' מאחיו מפתה ג' שיחליף אתו את הפרס ויתן לו את הפנס שקבל, והוא יתן לו את משחק הקלפים, אלא ששאל את אביו אם יש בזה רבית, בגלל שמשחק הקלפים שוים יותר.

תשובה

מתר להם להחליף, שמפנין שמחליפים זה עם זה לא שיש רבית, שרבית שיש רק כשיש הלואה, (שמחפה עד שהשני מחזיר לו).

2. ביום ב' של חל המועד

בהלואה שיש אסור רבית

כבר הנה הילד מפתה ה' 10 פרטים כדי להכנס להגרלה, [חלק מהיום וחלק מיום ראשון], אבל שכח את הפרטים שלו שקבל אתמול בבית, בקש מאחיו [מפתה ג'] שייתן לו 2 מהפרטים שלו, ויחזיר לו אחר כך בבית שתי הפרטים, וכדי לשכנע רצה לתן לו איזה עוגיה (כשרה לפסח, שנתנה לו אמו בשבילו), אחר כך חשב אם זה רבית.

תשובה

בודאי שיש פאן הלואה שאחיו הקטן מלוה לו את הפרטים, ואסור לתת לו כלום כדי שירצה להלוות לו. ובגלל שאינו מחזיר אותם פרטים רק כפרטים אחרים לכן נחשב כהלואה ולא כשאלה, ויש בזה אסור רבית.

3. יום שלישי של חל המועד

מתנה על מתנה אם אינו מפרש אין שך אסור רבית

חלקו משחק "דוקים" אבל הילד מפתה ה' בדיוק לא הנה באותו יום, ואחיו הקטן אמר לו שנותן לו במתנה את משחק "הדוקים" מפנין שאינו אוהב לשחק עם זה.

ביום רביעי של חל המועד

קבל הילד מפתה ה' גם מתנה קטנה "חמש אבנים" וגם זכה בהגרלה על ספר "קומיקס סבא" ובבית נגש לאחיו ואמר לו (בגלל שיש לי כבר חמש אבנים ואני לא צריך עוד סט), אני רוצה לתן לך את החמש אבנים בגלל שנתת לי אתמול את הדוקים.

מעשה שהנה

ילד אחד שלמה קבל מעות פורים מבני המשפחה, והחליט לקנות עם זה 'הגדה של פסח' עם פרוש ועם ספורים, ולקח עמו סך 45 ש"ח, אלא שכשהגיע שלמה לשלם ראה שחסר לו 5 ש"ח.

בדיוק ראה שם בחנות חבר שלו שהגיע ביחד עם אביו, נגש לחבר ובקש ממנו שיבקש מאביו שילווה לו 5 ש"ח, והוא יחזיר לו מחר, ואמר לו אם אתה תבקש מאביו שילווה לי, אני אתן לך מחר סוג של 'ופלה' שקבלתי במשלוח מנות.

ובאמת החבר בקש מאביו שילווה לו 5 ש"ח, ואביו הסכים, וכך היה ל'שלמה' מספיק כסף לקנות את הספר. אלא שהחבר שאל אולי זה רבית, שאתה תחזיר לי גם 5 ש"ח, וגם תתן לי את ה'ופלה'.

תשובה

מתר ל'שלמה' לתן לחבר את הופלה, שפנין שאביו של החבר הוא הלווה לו את הכסף, לכן מתר לתן מתנה קטנה לבנו של המלוה. [והעירו כמה תלמידי חכמים למה אין בזה איסור שהרי הבן סמוך על שולחן אביו, אולם האמת שכאן לא שייך איסור זה, שהאיסור בסמוך על שולחן אביו זה דוקא אם אביו נהנה מזה, והוא הדין מתנה שנותנים לקטן, שהדין הוא ששייך לאביו כמו שכתב הרמ"א בחושן משפט סימן ע"ר ס"ב, כמו במציאה שתיקנו חכמים שמיצא קטן לאביו, משום שהנותן בודאי נתכוין לזכות לאביו, אבל כשנותן טובי לילד אין בדעת הנותן שיגיע הטוב לאביו, ולא איכפת לו אם הקטן יאבד את הטוב, באופן זה אינו נקנה לאביו, וממילא אין איסור שהלוה נותן סתם ממתק לבנו של המלוה].

דיני ריבית בעניני הפסח

מהרי"ל השתמש דוקא במשכונות של גוים

במשנה ברורה [סימן תע"ב סק"ו] בשם המגן אברהם: מהרי"ל כשהיה לו משכונות של גוים לא היה משתמש

בהם במשך כל השנה, כי אם בפסח היה מניחם על שולחן מיוחד.

שייך בזה חשש ריבית, מה שאין כן משכונות של גוים יש מצוה לקחת ריבית מגוים, ריבית דרבנן בודאי אין איסור, [יעוין סימן קנ"ט, סעיף א']

למה השתמש מהרי"ל רק במשכונות של גוים, ולא במשכונות יהודים, יש בזה הרבה רמזים, [לרמז על ואחרי כן יצאו ברכוש גדול]. ובפשוטו יש לומר שהרי להשתמש במשכונות של ישראל

סוגיית הגמרא בערבי פסחים

גמרא פסחים [דף קיח:]: ר' נתן אומר ואמת ה' לעולם דגים שפכים אמרוהו: פִּדְרָב הוּנָא דְאָמַר רַב הוּנָא יִשְׂרָאֵל שְׂבָאוֹתוֹ הַדּוֹר מִקְטָנֵי אֲמִנָה הָיוּ ... אָמַר לֹו הַקָּב"ה לְשָׁר שֶׁל יָם פִּלֵּט אוֹתָן [אֵת הַמְצָרִים] לִיבְשָׁה אָמַר לְפָנָיו רַבש"ע קְלוּם יֵשׁ עֶבֶד שְׂנֹתָן לֹו רַבֹּו מִתְּנָה וְחֹזֵר וְנוֹטֵל מִמֶּנּוּ אָמַר לֹו [הַשֵּׁיב הַקָּב"ה לְשָׁר שֶׁל הַיָּם] אֲתָן לָהּ אֶחָד וּמִקְצָה שְׂבָקָן, ... מֵאֵי אֶחָד וּמִקְצָה שְׂבָקָן דָּאלוּ בְּפִרְעָה פְּתִיב {שְׂמוֹת יד-ז} שֶׁשׁ מֵאוֹת רְכָב פְּחוּר וְאֵלוּ בְּסִסְרָא פְּתִיב {שׁוֹפְטִים ד-ג/יג} תִּשְׁעָה מֵאוֹת רְכָב בְּרָזֵל, בְּאוֹתָהּ שְׂעָה [שֶׁהַקָּב"ה נָתַן לְדָגִים שְׂבָיִם 900 רְכָב בְּרָזֵל שֶׁל סִסְרָא] פְּתַחוּ דְגָיִם שֶׁל יָם וְאָמְרוּ וְאָמַת ה' לְעוֹלָם.

וצריך עיון לכאורה, שהרי יודעים אנו הרי שהקדוש ברוך מקיים את התורה, ואם כן איך יכול להיות שהקב"ה החזיר יותר לשר של מצרים, ולמה אין בזה ריבית מה שהקדוש ברוך נטל מהים סוף שש מאות רכב בחור, והחזיר תשע מאות רכב בחור. [כמוכן שאין משיבין על הדרוש, אבל בדרך לימוד לכבוד יום טוב]

ואינה רוצה להוציא את המצריים שימותו מחוץ לים סוף, על שפת הים, ועל זה השיב הקב"ה שיבוא יום שאז יוכל הים לקדש שם שמים על ידי שכל חיילי סיסרא ימותו בים. ולפי הבנה זו יש לומר שאין זה נחשב כלל בגדר הלואה, שהלואה זה דוקא אם לוקח מהני לעצמו, וכאן רק ביקש הקב"ה לים שיותר על הזכות שיתקדש שם שמים על ידו. [ויש לעיין להלכה באופן כזה שאחד מבקש מהשני שיותר עכשיו על הזכות שיש לו, ויקבל זכות יותר גדולה פעם אחרת, האם זה נחשב כהלואה].

ג. עוד אמר לי יהודי אחד, שיש לעיין שמצוות ריבית שונה משאר מצוות התורה, שהרי רק לבני ישראל יש מצוה להלוות ואסור ליתן ריבית, מה שאין כן לגוים מותר [מן התורה] ללוות ולהלוות להם בריבית, ואם כן יש לעיין מה דין הדגים [שר של הדגים] שבים לענין זה.

א. והראוני מה שכתב בחת"ם סופר [על התורה] פרשת בשלח על זה בקצרה, מכאן יש סעד למה שאמרו [בבא מציעא עה]. אמר רב יהודה אמר רב מותר לו לאדם להלוות בניו ובני ביתו ברבית, ובאמת יש בזה ב' פירושים, ועל כל פנים לפי הפירוש שיותר לאדם ללוות מבניו בריבית מכיון שהכל שלו, מובן שפיר, שכיון שכל העולם הרי שייך להקדוש ברוך הוא, אין זה נחשב כלל כהלואה, שהרי הכל הוא של הבורא עולם, ולא שייך לומר שאחד הלוה להקדוש ברוך הוא, זה רק דמיון לפי קוצר שכלנו, וצריך לומר שאף שאמרו בגמרא [עה]. שלהלכה אסור ללוות מבניו בריבית, מכל מקום אצל הקב"ה לא שייך ענין זה.

ב. עוד יש לציין שהאור החיים הק' [שמות ט"ו י"ב] על הפסוק נְטִיטָה יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ מִבְּאֵר כּוֹונַת הַגְּמְרָא בְּדֶרֶךְ אַחֲרַת, ואולי לפ"ז יש ליישב. שהאור החיים הק' פירש שהויכוח היה שהים סוף טענה, שהיא רוצה להרוג את המצריים כדי לקדש שם שמים,

זהירות ששמרו מן השמים שלא יכשל צדיק בהנאה מכסף של ריבית

אצל מרן הגאון רבי חיים קנייבסקי זצ"ל

לקראת יום השלושים לפטירתו של מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל אכתוב עובדא ששמעתי והראו לי שנדפס בספר בדידי הוה עובדא (עמוד רצד), שמראה באופן נורא איך שהקב"ה שמר על הצדיק שלא יהנה מדבר שנקנה מכסף שהרויחו על ידי הלואה בריבית, [לכאורה בריבית דרבנן], ומזה יש ללמוד כמה יש לנו להתרחק כמטחוי קשת מכסף שיש בו חשש ריבית.

וגופא דעובדא, היה אדם אחד שהזמין את מרן הגאון ר' חיים זצ"ל לסנדקאות, ואחד מבני המשפחה היה לו אז רכב חדש רצה מאוד לזכות להסיע את ר' חיים במכונית שלו, לכן ביקש מאנשי הבית שהוא יסיע את הגאון ר' חיים לאולם שבו יתקיים הברית, וסיכמו על שעה שיגיע למעונו של ר' חיים ברחוב רשב"ם.

ובאמת הגיע למעונו להסיע את ר' חיים, והמתין ברכב, עד שר' חיים נכנס לרכב, אז פתאום נכבה המנוע של הרכב החדש שלו, וניסה שוב להדליק את המנוע, אך ללא הצלחה, ופשוט הרכב החדש שעד עכשיו נסע רגיל, לא נדלק, ולאחר שניסה כמה פעמים ללא הצלחה, יצא הגאון ר' חיים מהמכונית, וכמוכן לאחר שיצא הגאון ר' חיים מהמכונית, מיד נדלק המנוע, ושוב נכנס ר' חיים למכונית ושוב נכבה, מיד שאל מרן ר' חיים זצ"ל את בעל הרכב מהיכן יש לך את הרכב, האם זה נקנה מכסף של ריבית, ענה לו בעל הרכב שבנו קנה לו כמתנה את הרכב, ובאמת בנו מתעסק בהלוואות בריבית, [אין כאן מקום להאריך באיזה סוג ריבית התעסק בנו], מיד הבינו כולם למה לא נדלק המכונית איך ששמר הקדוש ברוך את הצדיק שלא להכשל בחפץ שנקנה מכסף שהרויחו באיסור.